

ДО ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ВИЌЗНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ СТУДЕНТАМИ-КОНСУЛЬТАНТАМИ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІКИ

TO THE QUESTION OF THE METHODS OF SUCCESSIVE CONSULTATIONS BY LAW CLINICS

Немченко С.С.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних наук та права
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

Стаття присвячена висвітленню сутності та змісту процедурних питань роботи юридичної клініки, зокрема організації та проведення виїзних консультацій. Проаналізовано різні методики проведення виїзних консультацій. Автор акцентує увагу на правопросвітницьких цілях таких заходів.

Ключові слова: юридична клініка, етапи проведення консультацій, інтерв'ювання.

Статья посвящена описанию содержания и процедурным вопросам работы юридической клиники, в частности, организации и проведения выездных консультаций студентами. Проведен анализ различных методик организации и проведения подобных мероприятий. Автор акцентирует внимание на правовом всеобуче населения при помощи выездов за пределы консультационных пунктов.

Ключевые слова: юридическая клиника, этапы проведения консультации, интервьюирование.

The article is devoted to the clarification of the essence and content of the procedural issues of the legal clinic, in particular the organization and conduct of on-site consultations. Different methods of conducting on-site consultations are analyzed. The author focuses on the right to educate the purpose of such activities.

Key words: legal clinic, stages of consultations, interviewing.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлюється питаннями правової просвіти населення, мобільністю проведення юридичних консультацій і надання громадянам правової допомоги в онлайн-режимі, питання – відповідь. А також організації органами виконавчої влади проведення виїзних консультацій юридичними клініками та підготовки до таких заходів.

Варто зауважити активність «клінічного руху» в Україні, наявність потужної теоретичної бази для розвитку діяльності юридичних клінік, визнання такого елемента правової освіти соціальним інститутом для надання безоплатної правової допомоги малозабезпеченим верствам населення.

Обґрунтовується науковцями [12] необхідність включення клінічної освіти до загальної навчальної програми юридичних факультетів як елемента навчального процесу в юридичних вузах.

Такі ініціативи були закріплені на рівні Кабінету Міністрів України [1, 2], Міністерства освіти і науки України [3], Міністерства юстиції України, а також стандартами юридичних клінік України [4].

Стан опрацювання. Як зазначають науковці, існують різні засоби професійно спрямованого навчання, які дозволяють моделювати елементи професійної діяльності юриста [5]. Серед них можна назвати такі: навчальні судові процеси; ділові ігри; участь у роботі юридичних клінік, де студенти отримують професійні навички захисту інтересів клієнта в суді першої інстанції або в апеляційному суді; альтернативні методи розв'язання спорів (у відносинах із наданням правової допомоги у вигляді медіації,

суб'єкт надання такої допомоги – медіатор – є своєрідним правовим посередником і спрямовує зусилля на досягнення компромісу між сторонами спору – С. Н.); консультування; ведення інтерв'ю та переговорів; розв'язання задач; дослідження фактів; організація правової роботи тощо.

Одним із видів роботи юридичної клініки є проведення виїзних чергувань. Такі заходи проводяться спільно з органами виконавчої влади на місцях і відділами юстиції Міністерства юстиції України. Студент-консультант максимально наближається до умов роботи правника-адвоката в режимі онлайн, надаючи консультацію вже під час звернення людини по правову допомогу.

Питання роботи юридичної клініки й організації навчання студентів у формі юридичної клінічної освіти досліджували як вітчизняні правники А. Галай, М. Дулеба, Р. Кацавець, В. Молдован, П. Кравчук, В. Єлов, С. Молібог, Д. Павленко, так і закордонні, зокрема науковці Польщі F. Zoll, I. Kraśnicka I., A. Witkowska.

Метою статті є популяризація «клінічного руху» в Україні та висвітлення процедурних питань проведення виїзних правових консультацій студентами юридичної клініки.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система освіти зосереджується на теоретичній підготовці, а на нашу думку, теорія і практика мають вивчатися в рівних пропорціях. Під час вивчення теорії студенти пізнають основи права, а на практиці вчать застосовувати їх. Для того щоб студент міг реалізувати свої знання, застосувати їх на практиці, існує

певна форма діяльності: надання консультацій, юридичної допомоги фізичним особам (у нашому випадку – соціально незахищеним, малозабезпеченим громадянам – С. Н.). Перехід до Болонської системи освіти ще раз підкреслює необхідність і важливість практичної діяльності: багато часу, який можна використати на поглиблення як теоретичних, так і практичних знань, витратиметься на самостійну підготовку.

На юридичних факультетах багатьох країн світу викладання правової теорії в аудиторіях поєднують з «клінічною освітою», центром розвитку якої є юридичні клініки. На сучасному етапі впровадження в Україні Болонського процесу особливе значення має перегляд національної системи вищої освіти відповідно до європейських стандартів.

Юридична клініка – явище нове для національної правової системи, хоча в деяких країнах світу існує вже понад сотню років. По своїй суті вона є унікальною навчально-практичною лабораторією, що, з одного боку, через залучення студента-правника до юридичної практики забезпечує формування нової когорти юристів, позбавлених впливу «усталеної системи», а з другого – є однією з небагатьох реально діючих форм надання правової допомоги малозабезпеченим верствам населення.

Студентам-консультантам, крім можливості надання безоплатної правової допомоги в приміщенні юридичної клініки, надається можливість організувати і брати участь у виїзних консультаціях в різних населених пунктах.

Потрібно відрізнити методику проведення виїзних консультацій і методику проведення звичайних консультацій (у приміщенні юридичної клініки – С. Н.). Звичайна консультація або особисте консультування як основний вид роботи студентських юридичних клінік являє собою процес спілкування, який виникає між особою, що звернулася по безоплатну правову допомогу (клієнтом – С. Н.) і студентом-консультантом, який надає правову допомогу в межах поставлених йому питань.

Методика проведення консультування, зазвичай, складається із трьох етапів:

- прийом та інтерв'ювання клієнта;
- аналіз справи;

– консультування клієнта за результатами підготовки правового висновку шляхом роз'яснення ймовірних варіантів вирішення правової проблеми.

Таке консультування здійснюється безпосередньо в приміщенні юридичної клініки, тому є традиційною формою роботи студентів-консультантів.

Методика проведення виїзних консультацій обумовлена лише одним етапом – консультуванням, і проводиться за межами юридичної клініки. Таким етапом є власне консультування клієнта, яке обмежується однією зустріччю. Водночас коли питання залишаються відкритими, студенти-консультанти обмінюються контактними даними, і надалі в юридичній клініці розглядають правове питання. Інакше кажучи, виїзне юридичне консультування можна охарактеризувати як процес надання безоплатної

правової допомоги поза приміщенням юридичної клініки.

Порядок організації виїзного заходу:

По-перше – це організація самого від'їзду, коли потрібно розробити план виїзних консультацій. Загальний процес організації виїзних консультацій розробляється на навчальний рік, погоджується з керівником юридичної клініки та надається до адміністрації, де плануються проведення виїзних консультацій. Адміністрація розглядає звернення і надає відповідь. Потім затверджується перелік студентів-консультантів, які виявили бажання взяти участь у такій роботі. Далі адміністрація визначає місце та час проведення прийому громадян, який можливий в різних населених пунктах у визначений час.

Однією із проблем виїзних консультацій є складність забезпечення приміщенням і необхідним комп'ютерно-канцелярським обладнанням для здійснення прийому громадян. Юридичні клініки реалізують одну із функцій державної політики щодо надання безоплатної правової допомоги та правової просвіти населення, а отже, місцеві адміністрації повинні сприяти реалізації здійснення прийому громадян.

Наступний аспект, який варто відзначити – це інформування населення про майбутні консультації. Щоб сповістити мешканців регіону про такі заходи, адміністрація повинна провести рекламно-інформаційну промокампанію за декілька тижнів, через місцеві засоби масової інформації (далі – ЗМІ), а також поширення друкованих оголошень у місцях скупчення людей. Отже, можна дійти висновку, що кількість звернень буде прямо пропорційно залежати від якості оповіщення населення.

До методики проведення виїзних консультацій належить фінансування діяльності юридичних клінік. Фінансування юридичної клініки здійснюється за рахунок коштів вищих навчальних закладів, грантів міжнародних і українських організацій, благодійних внесків громадян і організацій та інших джерел, не заборонених чинним законодавством України [11].

Зазвичай юридична клініка створюється на базі структурного підрозділу вищого навчального закладу, фінансується за рахунок коштів виділених тим же закладом.

Так, А. Галай, виконавчий директор Асоціації юридичних клінік України, переконує в необхідності оновлення Положення про діяльність юридичної клініки, в якому було б відображено положення про: структурний підрозділ; наявність юридичної клінічної освіти в ліцензійних умовах ВНЗ; спецкурс «Основи юридичної клінічної практики»; унормування навантаження (посадових обов'язків) працівників юридичних клінік; матеріальне забезпечення; сертифікат випускника; особлива практика в юридичних клініках [12].

Не менш важливим аспектом є процес ведення статистики проконсультованих громадян. Зазвичай студенти-консультанти приймають 30–35 громадян у часовий проміжок 5–6 годин консультаційного дня. Участь у виїзних консультаціях допомагає отримати майбутньому юристу навички роботи не лише з мись-

ким населенням, але і з мешканцями сільської місцевості, де виникають питання зі специфікою їхнього проживання. За своїм спрямуванням діяльність юридичної клініки спрямована на надання безоплатної правової допомоги в різних правових сферах. Питання мешканців регіону пов'язані із правовідносинами у сфері трудового права, права соціального забезпечення, житлового, цивільного права, земельного, податкового права, спадкового права.

Виїзне консультування передбачає користування студентом-консультантом довідково-інформаційними правовими базами, складання звітних і процесуальних документів для статистики юридичної клініки, а саме: звернення, скарги, заяви в різні органи й інстанції, позовні заяви, інші документи правового змісту.

Крім виїзних консультацій, потрібно зазначити і виїзні заходи в різних організаціях як-от правопросвітницького спрямування в загально-освітніх навчальних закладах, коледжах, технікумах, медичних закладах системи охорони здоров'я, закладах пенітенціарної системи. Така діяльність юридичною клінікою проводиться у формі відкритих лекцій, уроків, правопросвітницької інформації на актуальну тематику й у зв'язку зі специфікою чинного законодавства.

Програма Street Law також входить до форм проведення правової роботи юридичною клінікою за її межами [12].

Для проведення виїзних заходів правопросвітницького напрямку також потрібно завчасно попередити відповідні адміністративні органи чи посадових осіб. Підготувати графіки та списки студентів-консультантів і відповідальних викладачів-кураторів, надати на погодження. Потрібно максимально використовувати ресурси партнерських організацій,

залучити студентів, навіть тих, що не працюють в юридичній клініці, до проведення таких заходів.

Порядок проведення виїзної консультації приблизно такий: у визначений день і час група студентів-консультантів разом із викладачем-куратором від'їжджає до населеного пункту. Юридичні консультації надаються в приміщенні, забезпеченому адміністрацією закладу. Час, який виділяється для прийому громадян, – 5–6 годин. Юридичні консультації оформлюються реєстраційно-контрольними картками прийому. За результатами виїзної консультації готується звіт.

Однозначно, найважливішим організаційним етапом проведення виїзного консультування є вибір викладача, відповідального за процес організації виїзду та формування звітної інформації. Саме така особа повинна організувати, чітко регламентувати та проводити такий виїзний захід у визначеному населеному пункті.

Підсумовуючи, варто зазначити, що завдяки виїзним консультаціям мешканці віддалених від міст населених пунктів можуть отримати безкоштовну правову допомогу. Багато місцевих жителів не можуть звернутись до юридичної клініки, що працює стаціонарно, через фізичні вади чи матеріальні утруднення. Виїзні консультації покликані зменшити правовий нігілізм громадян і розширити правову обізнаність населення.

Натомість студенти-консультанти отримують навички в практичній діяльності, які надалі допоможуть їм оперативно, своєчасно реагувати на практичні правові потреби населення, швидко давати відповіді на поставлені питання. Отже, участь студентів-консультантів у виїзних консультаціях надає величезний досвід у практичній юридичній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення «Про Всеукраїнську міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти населення»: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 р. № 366.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку юридичної освіти» від 10 квітня 2001 р. № 344.
3. Рекомендації конференції «Розвиток програм, що допомагають вдосконалювати навчально-виховний процес на юридичних факультетах» 22–23 березня 2002 р. – Міністерство освіти і науки, Науково-методична комісія з права.
4. Юридична клініка: [навчальний посібник] / В. Єлов, С. Молібог, Д. Павленко. – К.: Школяр, 2004. – 315 с.
5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу: документи і матеріали 2003–2004 рр. / за ред. В. Кременя; авт. колектив: М. Степко, Я. Болюбаш, В. Шинкарук, В. Грубінко, І. Бабин. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
6. Гончаренко В. Юридична клініка: історія і визначення / В. Гончаренко // Практика діяльності «юридичних клінік» України. – 2004. – № 1. – С. 3–5.
7. Дулеба М. Сучасний «юридичний клінічний рух» на шляху до гармонізації та розширення / М. Дулеба // Вісник Асоціації юридичних клінік України. – 2005. – № 2. – С. 7–9.
8. Права людини в Україні – 2007: Доповідь правозахисних організацій / за ред. Є. Захарова, І. Рапп, В. Яворського / Українська Гельсінська спілка з прав людини. – Харків: Права людини, 2008. – 304 с.
9. Титикало Р. Детермінація визначення «правова та юридична допомога» в теорії адміністративного права / Р Титикало // Кримський юридичний вісник «Адміністративна реформа та проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів». – Сімферополь, 2008. – 320 с.
10. Галай А. Педагогічна характеристика юридичної клінічної освіти / А. Галай, Я. Іваніц // Вісник Асоціації юридичних клінік України. – 2005. – № 2. – С. 2–3.
11. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 51. – С. 577.
12. Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України від 3 серпня 2006 р. № 592 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>
13. Юридичні клініки в Україні – 20 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irf.ua/allevnts/news/yuridichni_kliniki_v_ukraini_20_rokiv/.
14. Frank Jerome. Why Not a Clinical Lawyer-School? / Frank Jerome // UPAL, Rev. 907. – 1933.
14. Fryderyk Zoll. O "Klinicznej" metodzie nauczania prawa / Fryderyk Zoll // Klinika nr. 1, 2009. – S. 31–42.